

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Даниленко С.К., старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

Шлюбний договір є новим для сімейного законодавства України правовим інститутом, який привертає до себе значну увагу. Але поряд з цим вважається, що шлюбний договір на території України існував ще досить давно, проте не був законодавчо закріплений, тому на даний час більшість науковців привертають велику увагу саме дослідженню історичного розвитку та правової природи шлюбного договору. Адже, шлюбний договір протягом століть закріплював права подружжя на майно, встановлював порядок його поділу і передачі спадщини, визначав умови відповідальності подружжя за спільними та особистими боргами.

Інститут шлюбного договору, який вже дуже давно існував і успішно застосовувався у країнах Західної Європи, в Україні почав приживатися законодавчо лише з 23 червня 1992 року, коли Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб і сім'ю України», згідно з яким Кодекс було доповнено ст. 27-1, що передбачила можливість укладання шлюбного договору між особами, які вступають у шлюб. Але у Сімейному кодексі України, питанню шлюбного договору приділяється значно більше уваги, ніж Кодексу про шлюб та сім'ю України, у якому питанню шлюбного договору було присвячено лише одну статтю.

Історія шлюбного договору налічує не одне століття. Найбільш стародавнім його зразком вважається Кетубехс, якому понад дві тисячі років. Це перший з виявлених договорів, що містить положення про умови поділу майна подружжя на випадок розлучення. Мойсеєво-раввинське право стародавніх євреїв визнавало здійснення шлюбного договору необхідною умовою укладення шлюбу і приписувало йому письмову форму (звідси й назва такого договору – «кетуба» від «kethuba» - письмо). За таким договором чоловік зобов'язувався утримувати і пристойно годувати свою дружину, зберігати її посаг [1; 60].

Майнові договори, які в тій чи іншій формі супроводжували і зміцнювали шлюб, укладалися в багатьох країнах стародавнього світу. Наприклад, у Вавилоні жінка могла укласти спеціальний договір зі своїм майбутнім чоловіком, який позбавляв його права закладати її за борги [2; 33].

Що ж стосується України, то значного поширення шлюбні договори одержали серед українського населення в період Литовсько-Російського князівства «головне місце в шлюбі належало не церковному вінчанню, а договорам при вступі у стан малжонський», - «інтерцизам», якими встановлювався посаг нареченої, та «віно», що повинен був дати їй чоловік – «малжонек»... Інтерциза та віна мало бути записане до книг городських» [1; 63].

Основу укладення шлюбу на землях України становив договір (зговір, змовини, згода), що укладався між батьками та родичами кожної сторони. Майнові відносини майбутньої сім'ї обговорювалися при сватанні («заручинах»). Вміло відзначив П. Дашкевич, «під час сватання перед шлюбний договір розроблявся у всіх деталях: визначалося, чи підє наречений у приїми, чи наречену візьме до себе, домовлялися про посаг, обмінювалися подарунками і призначали день весілля». Перед шлюбний договір набирав чинності з моменту, коли наречена вручала старостам «рушники» на знак згоди на шлюб.

Шлюбний договір спочатку укладався усно, а починаючи з XVII ст. – у письмовій формі, коли посаг сторони одержували земельні ділянки. Пізніше шлюбний договір укладався лише у письмовій формі. Договір фіксувався відповідними документами, що називалися «шлюбними» чи «відновними листами». В цих договорах поряд з загальною угодою про шлюб визначалися наперед умови про розмір посагу нареченої і внеску нареченого, а також про внесок батьків наречених. Основним предметом договору була земля [4; 52].

Як бачимо, законодавством хоч і не регламентувалися умови укладення шлюбних договорів, але дозволялося подружжю вступати між собою у всі незаборонені угоди.

Більш нових рис шлюбний договір набув у перші післяреволюційні роки, коли його теоретично намагалися пристосувати до нових умов життя. Зокрема, шлюбний договір намагалися включити до так званих господарсько-шлюбних договорів, проте законодавчого закріплення цей інститут так і не знайшов. Так, шлюбний договір не знаходив свого законодавчого закріплення аж до початку 90-х років, тобто до розпаду СРСР.

Своєрідною віхою в цьому ряду можна назвати включення до сімейного законодавства інституту шлюбного договору. Законом України від 23 червня 1992 року «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб і сім'ю Української РСР» до КпШС України було внесено ст. 27-1 – «Особи, які беруть шлюб, мають право за власним бажанням укладати угоду щодо вирішення питань життя сім'ї (шлюбний контракт), в якій передбачити майнові права і обов'язки подружжя». З цього моменту шлюбний договір вперше одержав своє законодавче закріплення.

На сьогоднішні правовими актами, що регулюють відносини у сфері укладення шлюбного договору, є Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України та Закон України «Про міжнародне приватне право».

Отже, як ми бачимо шлюбний договір на території України існував не одне століття та регулював майнові відносини між подружжям, визначаючи їхні майнові права та обов'язки, проте не знаходив свого законодавчого закріплення до 23 червня 1992 року.

Література:

1. Жилінкова І. Розвиток інституту шлюбного договору. // Вісник АПН. – 2002. – № 1. – С. 60 – 68.
2. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: Навчальний посібник. – Львів: Новий світ-2000., 2008. – 480 с.
3. Дашкевич П. Предбрачные убытки по обычаям малороссов. // Юридический вестник. – 1892. – №2. – С. 220 – 221.
4. Пономарев А.П. Развитие семьи и брачно-семейных отношений на Украине. К., – 1989. – С. 52 – 53.